



20/2012

# Virolaiset ikivanhaa hallitsijakansaa: Virolaisjohtajien puheita kansallisen identiteetin muokkaamiseksi 1930-luvulla

Saila Leukumaa

*Artikkelissa tarkastellaan Viroa melko itsevaltaisesti 1930-luvulla hallinneiden Konstantin Pätsin, armeijan ylipäällikön Johan Laidonerin ja suurimman osan Pätsin ajasta pääministerin virkaa toimittaneen Kaarel Eenpalun puheiden menneisyyspolitiikkaa. Tutkitut puheet käsittelivät Viron historiaa ennen 1800-luvun puoliväliin sijoittunutta niin sanottua kansallista heräämisaikaa. Aika muinaisen vapausajan lopusta kansalliseen heräämisaikaan on nähty kansallisesti passiivisena ajanjaksona, jolloin virolaisilla ei ollut varsinaista kansallistunnetta. Valtion johtajat pyrkivät puheillaan muinaisesta vapausajasta ja 700-vuotisesta miehitysajasta muuttamaan tätä käsitystä. Artikkelissa puheista tutkitaan virolaisille suunnattua historiaa käsittelevää nationalistista propagandaa, jolla heidän kansallista identiteettiään pyrittiin kohottamaan ja yhtenäistämään.*

***Asiasanat:** Viro, Konstantin Päts, Johan Laidoner, Kaarel Eenpalu, menneisyyspolitiikka, historiapolitiikka, kansallistunne, kansallinen identiteetti*

## Johdanto

Viro haki 1930-luvulla paikkaansa itsenäisenä valtiona. Itsenäisyyden vakiinnuttaminen ja säilyttäminen oli valtion tärkein tehtävä. Virolaiset oli saatava yksimielisiksi ja vahvan kansallisen identiteetin sisäistäneiksi, koska virolaisjohtajien mukaan sisäisesti vahva ja rauhallinen valtio myös paremmin säilyisi itsenäisenä. Konstantin Päts hallitsi Viroa itsevaltaisesti maaliskuusta 1934 vuoteen 1938 asti apunaan sotaväen ylipäällikkö Johan Laidoner ja ensin virkaatekevänä pääministerinä ja myöhemmin pääministerinä toiminut Karl Einbund (vuodesta 1935 Kaarel Eenpalu). Eenpalun hallitus erosi lokakuussa 1939, minkä jälkeen pääministeriksi nimitettiin Jüri Uluots. Vuonna 1938 Virossa palattiin virallisesti parlamentarismiin, mutta Päts valittiin ensimmäiseksi Viron presidentiksi ja hänellä kumppaneineen säilyi keskeinen rooli valtion johdossa. Muodollisesti Pätsin valta säilyi Viron tasavallan

itsenäisyyden menetykseen kesäkuuhun 1940 asti. Aikakautta on nimitetty usein ”vaikenevaksi kaudeksi” [1] tai yksinkertaisesti Pätsin kaudeksi, mutta ajanjaksosta puhuttaessa voitaisiin myös perustellusti puhua Pätsin-Laidonerin-Eenpalun Virosta. Uusin tutkimus on korostanut aiemmin vähemmän huomioitua Eenpalun roolia Viron sisäpolitiikassa Pätsin aikakauden ja järjestelmän tärkeimpänä puolestapuhujana ja ideologina. Poliittista ilmapiiriä luonnehti Seppo Zetterbergin mukaan virolaiskansallinen ideologia, jonka merkeissä propagoitiin kansallista optimismia ja korostettiin Viron historiallista menneisyyttä ja sen merkitystä. (Pajur 2005, 102; Taska 1991, 129–130; Zetterberg 2007, 560–562.)

Tutkin tässä artikkelissa 1930-luvun virolaisjohtajien Pätsin, Laidonerin ja Eenpalun puheita, jotka käsitelivät Viron historiaa ennen 1800-luvun puoliväliin sijoittunutta niin sanottua kansallista heräämisaikaa. Aika muinaisen vapausajan lopusta kansalliseen heräämisaikaan on nähty kansallisesti passiivisena ajanjaksona, jolloin virolaisilla ei ollut varsinaista kansallistunnetta. Valtion johtajat pyrkivät puheillaan muinaisesta vapausajasta ja 700-vuotisesta miehitysjaksosta muuttamaan tätä käsitystä. Tutkin puheista virolaisille suunnattua nationalistista propagandaa, jolla heidän kansallista identiteettiään pyrittiin kohottamaan ja yhtenäistämään. Kansallisesta identiteetistä muodostaa suuren osan historiallinen identiteetti, johon historiapuheilla erityisesti pyrittiin vaikuttamaan. Keskityn puheissa esiintyvään historian käyttöön kansallistunteen ja kansallisen identiteetin uudelleenrakentamisessa. Mitä teemoja virolaisjohtajat nostivat historiasta esille ja miten he niitä tulkitsivat? Miten historiapuheilla pyrittiin vaikuttamaan virolaisiin? Käsitelen myös teemoissa ja puheissa tapahtuneita muutoksia 1930-luvun edetessä ja poliittisen tilanteen muuttuessa. Vertaan johtajien antamaa historiakuvausta myöhemmän tutkimuskirjallisuuden luomaan kuvaan. Historiapuheet olen jakanut eniten esiin nousevien teemojen mukaisesti. Artikkelini jakautuu siten muinaisesta vapausajasta, 1200-luvun muinaisesta vapaustaistelusta, 700-vuotisesta ”orjuusaikaa”, vanhaa virolaista kulttuuria ja kansan ominaisuuksia käsitteleviin teemoihin.

Virolaisten kansallishengen nostattamisen käytäntöjä on tutkittu hyvin vähän. Kirjallisuudessa usein vain todetaan Pätsin, Eenpalun ja Laidonerin pyrkineen esimerkiksi historiaa vääristelemällä luomaan Virolle kaukaista poliittista historiaa, jolla haluttiin kasvattaa kansallista itsetuntoa. (Zetterberg 2007, 561–562.) Virolaisjohtajat hyväksikäyttivät puheissaan kansallisen heräämisen ajalla luotuja myyttejä virolaisten menneisyydestä. Kansallishengen nostattamiseksi valtiovalta järjesti lisäksi erilaisia kampanjoita, joilla pyrittiin sekä kasvattamaan kansallista identiteettiä että luomaan ulkomaille kuva sivistyneestä, itsetietoisesta ja hyvinvoivasta kansasta.[2]

Alkuperäislähteenäni ovat Pätsin ajan virolaisissa sanomalehdissä julkaistut virolaisjohtajien puheet. Käytän vuodesta 1934 syksyyn 1935 *Kaja*-lehteä, joka oli Pätsin puolueen äänenkannattaja. Päts lakkautti lehden syksyllä 1935 ja loi sen tilalle koko kansalle suunnatun lehden *Uus Eestin*, jossa julkaistuja puheita käytän syyskuusta 1935 kesään 1940. Lehti ajoi Pätsin hallinnon pyrkimyksiä ja sillä oli tiiviit yhteydet Isänmaan liittoon ja propagandaministeriöön. Neuvostojohto lakkautti lehden kesällä 1940 ensimmäisenä virolaislehdistä. (Mägi 1991, 136–138.) Lisäksi käytän vuodesta 1918 julkaistussa *Vaba Maa* -lehdessä ilmestyneitä puheita. Lehti oli Viron

työpuolueen äänenkannattaja. Viron työpuolueeseen kuului useita Pätsin aikana korkeissa poliittisissa viroissa toimineita poliitikkoja. Lehti lakkautettiin keväällä 1938 Viron ulkopoliittisten etujen vahingoittamisen vuoksi. (Graf 2000, 127; Lauk 1991, 66.) Virossa vallitsi 1930-luvulla tiukahko ennakkosensuuri, ja kuten *Vaba Maa* -lehden päätoimittajana toiminut Eduard Laaman on todennut, autoritaarisen valtion lehdistön tuottama materiaali on aina hallituksen etujen mukaista. (Lauk 1991, 44–46.)

Saksalaisvallanaika Virossa alkoi 1200-luvulla ja päättyi 1500-luvulla, kun Puola, Ruotsi ja Tanska jakoivat Viron alueen. Useiden taistelujen jälkeen solmittu Altmarkin sopimus vuodelta 1629 vahvisti Ruotsin vallan koko Viron alueella. Ruotsin vallan aika loppui 1700-luvun alussa suuressa Pohjan sodassa Ruotsin kärsimään tappioon Venäjää vastaan. Vuonna 1710 Viro liitettiin Venäjään ja se pysyi osana Venäjää aina Viron tasavallan itsenäistymiseen 1900-luvulle saakka. Baltiansaksalaisen asema pysyi vahvana lähes Viron itsenäistymiseen asti. (Esimerkiksi Raun 1989, 44; Zetterberg 2007, 169–170.)

### **”Vaikenevan aikakauden” johtajat**

Viron tasavallan ensimmäinen itsenäisyys henkilöityy ennen muuta Konstantin Pätsiin. Hän oli merkittävä toimija jo Viron vapautumisen ja tasavallan luomisen yhteydessä vuosina 1917–1919. 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa hän oli aktiivisin valtionjohtotehtävissä toiminut poliitikko. Päts vaikutti vuoden 1920 demokraattisen perustuslain henkeen ja sisältöön; tosin hän pyrki jo tuolloin luomaan vahvemman toimeenpanovallan. Pätsin ja Laidonerin toteuttaman vuoden 1934 vallankaappauksen jälkeen Päts käytti valtiossa suurinta valtaa. (Esimerkiksi Zetterberg 2007, 525, 528, 553.) Pätsiä on oikeutetusti pidetty valtionrakentajana. Hän itse piti 1930-luvulla yllä käsitystä, että Viron tasavalta oli hänen luomuksensa, ja sitä oltiin pilaamassa 1930-luvun alussa. (Turtola 2002, 115.) Raunin mukaan Päts ja Laidoner kokivat toimivansa kansan parhaaksi, vaikka toiminnalla oli myös itsekkäitä motiiveja; valta oli suurella todennäköisyydellä valumassa Pätsin ja Laidonerin ohi oikeistoradikaalin Viron vapaussoturien liiton eli vapsien käsiin.[3] (Raun 1989, 150.)

Erityisin valtuuksin Viron armeijan ylipäällikkönä maaliskuusta 1934 kesään 1940 toiminut Johan Laidoner vastasi pääosin Viron puolustus- ja ulkopoliittisista kysymyksistä. Poliitiikkaan Laidoner oli lähtenyt mukaan 1920-luvulla ja talonpoikaispuolue (*Põllumeeste Kogu*), johon hän kuului, oli mukana yli puolessa vuosien 1920–1934 hallituksista. (Esimerkiksi Zetterberg 2007, 525, 528, 555.) Vuoden 1934 vallankaappauksen jälkeen Laidoner tuki täysin Pätsin politiikkaa ja kertoi olleensa pettynyt parlamentin toimintaan jo vuonna 1929. 1920-luvulla Laidoner vannoi vielä parlamentin nimeen ja oli sitä mieltä, että *riigikogun* tuli jäädä korkeimmaksi laitokseksi Virossa. (Turtola 2008, 87–88.)

Kolmas Pätsin Viron johtava poliitikko oli Kaarel Eenpalu. Päts nimitti heinäkuun lopulla 1934 ”luottomiehensä” Eenpalun virkaatekeväksi pääministeriksi, ja elokuussa hän sai myös sisä- ja oikeusministerin salkut. Varsinaisena pääministerinä hän toimi toukokuusta 1938 lokakuuhun 1939. Aiemmin Eenpalu oli toiminut sisäministerinä, *riigikogun* puhemiehenä ja valtionvanhimpana. (Taska 1991, 248, 265–266; Zetterberg 2007, 528, 556.) Uusin tutkimus on nostamassa Eenpalun todelliseksi ”vaikenevan

ajan” voimahahmoksi. (Zetterberg 2007, 562.) Pätsin aikakaudella Eenpalu toimi järjestelmän tärkeimpänä puolestapuhujana ja ideologina. Hän määritteli järjestelmän tarpeelliseksi ”ohjatuksi demokratiaksi”, jonka pääpaino oli yhtenäisyydessä, kurissa ja ylhäältä tapahtuvassa johtamisessa. (Raun 1989, 154; Pajur 2005, 102.) Eenpalusta muistelmateoksen kirjoittaneen Artur Taskan mukaan Eenpalu oli vapaussodan aikana tuntenut niin suuren virolaisen yhteishengen ja yhteistyöllä onnistumisen, että hän myöhemmin jatkuvasti yritti puheillaan luoda virolaisten keskelle samanlaista henkeä. Eenpalu oli virolaisjohtajista aktiivisin erilaisissa pyrkimyksissä ja kampanjoissa, joilla pyrittiin kansallisen tietoisuuden ja kansallistunteen kohottamiseen ja syventämiseen. (Taska 1991, 116, 129–130.)

Kaikilla kolmella poliitikolla oli samankaltainen kohtalo Viron jouduttua osaksi Neuvostoliittoa. Neuvostoliiton turvallisuuspoliisi NKVD pidätti ja lähetti Laidonerin pois Virosta heinäkuussa 1940. Varsinaisesti Laidoner vangittiin kesäkuussa 1941. Hän kuoli vankilassa Neuvostoliitossa maaliskuussa 1953. Päts ja Eenpalu vangittiin ja kyyditettiin Neuvostoliittoon heinäkuussa 1940. Pätsiä siirrettiin sairaalasta toiseen, ja hän kuoli Kalininin mielisairaalassa vuonna 1956. Eenpalu kuoli vankileirillä vuonna 1942. (Taska 1991, 248, 251; Zetterberg 2007, 638–639.)

### **Nationalismi, kansakunta, kansa ja kansallinen identiteetti**

Anthony D. Smith määrittelee kansakunnan ihmisten muodostamaksi yhteisöksi, jolla on nimi ja joka asuu omalla historiallisella alueellaan. Yhteisöllä on yhteisiä myyttejä ja yhteinen historia, yhteinen julkinen kulttuuri, yhtenäinen talous sekä yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet. (Smith 1991, 14.) Eric Hobsbawmin mukaan nationalismi sisältää ajatuksen, että kansalaisten poliittiset velvollisuudet kansakunnan kattavaa ja sitä edustavaa hallintojärjestystä kohtaan ylittävät kaikki muut yhteiskunnalliset velvollisuudet ja ääritapauksissa kaikki muut kuviteltavissa olevat velvoitteet. Moderni nationalismi siis erottuu tällä tavoin muista vähemmän vaativista ryhmäsamaistumisen muodoista. Kansakunta ei ole mikään alkuperäinen tai muuttumaton sosiaalinen kokonaisuus. Kansakunnat eivät tee valtioita ja nationalismia vaan päinvastoin. (Hobsbawm 1994, 17–19.) Benedict Anderson ehdottaa kansakuntien määritelmäksi seuraavaa: ”ne ovat kuviteltuja poliittisia yhteisöjä – ja ne on kuviteltu sekä sisäisesti rajallisiksi että täysivaltaisiksi. Ne ovat *kuviteltuja*, koska pienimpienkään kansakuntien jäsenet eivät voi ikinä tavata useimpia kanssakansalaisiaan, tai edes kuulla heistä, vaikka kaikkien mielissä elää kuva heidän jakamastaan yhteydestä.” (Anderson 2007, 39.) Stuart Hallin mukaan kansakunta ei ole ainoastaan poliittinen yksikkö, vaan myös kulttuurinen representaatiojärjestelmä. Andersonin tavoin Hall käsittää kansakunnan kuvitteellisena yhteisönä. (Hall 1992, 292–293.)

Smith liittää kansalliseen identiteettiin kuuluviksi perusominaisuuksiksi historiallisen alueen tai kotimaan, yhteiset myytit ja historialliset muistot, yhteisen, laajoihin kansanjoukkoihin ulottuvan kulttuurin, yhteisen talouden sekä kaikkien jäsenten yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet. (Smith 1991, 14.) Hallin mukaan kansalliset kulttuurit tuottavat merkityksiä kansakunnasta luoden identiteettejä, joihin kansakunnan jäsenten on mahdollista samaistua. Kansakuntaa rakennetaan tarinoilla sen alkuperästä, kokemuksista, jatkuvuudesta ja yhteisistä perinteistä. Kansakunnasta

rakentuu symbolinen yhteisö, jossa tarinoiden kautta nykyhetki on yhdistetty kansakunnan menneisyyteen, ja joka kykenee siten luomaan jäsenilleen tunteen identiteetistä ja uskollisuudesta. (Hall 1992, 293) Kansallinen identiteetti nähdään usein jonain alkuperäisenä ja muuttumattomana, joka on saattanut olla unessa, mutta on aina ollut valmis herätettäväksi. Ihmiset eivät kuitenkaan synny kansallisilla identiteeteillä varustettuina, vaan ne muodostuvat ja muuttuvat osana representaatiota ja suhteessa siihen. (Hall 1992, 293–295.) Kansallinen identiteetti on ennemmin prosessi kuin valmis tuote. (Saukkonen 2005, 104.) Kansallinen identiteetti on myös Pasi Ihalaisen mukaan monimuotoinen käsitteellinen konstruktio, jota rakennetaan ja määritellään koko ajan uudelleen. Seuraavat sukupolvet on aina saatava omaksumaan yhteisön viralliset ja kollektiiviset arvot ja ymmärrettävä ne osaksi omaa identiteettiään, jotta kansallisen yhteisön jäsenten keskuudessa vallitsevat yhteisyyden ja samuuden tunteet pysyvät voimissaan. (Ihalainen 2006, 171.)

Tutkin nationalismia yhteenkuuluvuuden tunnetta rakentavana ja ylläpitävänä tilana sekä eliitin keinona hallita kansaa ja muokata siitä ”oikeanlainen” virolainen kansa. Hobsbawmin mukaan eliitti voi käyttää historiaa toimiensa oikeuttamiseen ja ryhmän yhtenäistämiseen. Nationalistinen propaganda on keino pitää joukot hallinnassa demokratian aikakaudella. (Hobsbawm 1992, 263, 282–283.) Hobsbawmin teoriaa mukaillen ajattelen valtion luovan nationalismiin, jolla kansakuntaa rakennetaan. Kansakunnan näen Andersonin ja Hallin määritelmien mukaisena kuvitteellisena yhteisönä, johon kuuluvat jakavat, tai heidän halutaan jakavan, yhteyden, joka tekee heistä kansakunnan. Tutkimuksessani nationalismilla on instrumentaalinen luonne ja ymmärrän kansakunnan ja kansallisen identiteetin kehittyvänä ja muuttuvana prosessina. Viro ei Pätsin aikakaudella ollut varsinaisesti demokratia, vaan autoritaarisesti johdettu valtio tai ”ohjattu demokratia”. Nationalistinen propaganda jossain määrin jakautuneen kansan yhtenäistäjänä korostui erityisesti tilanteessa, jossa Päts oli kaapannut vallan ja alkanut lähipiirinsä kanssa itsenäisesti hallita Viroa. Virolaisjohtajien mukaan kansallinen identiteetti kaipasi vahvistusta, sillä virolaiset virheellisesti uskoivat, että heidän historiansa kansana oli hyvin lyhyt ja tunsivat siitä turhaa alemmuutta.

## **Menneisyyspolitiikka ja kansalliseen identiteettiin vaikuttaminen**

Historian käyttö on aina valikoitua, ja usein myös historiaa muokataan tarkoituksen mukaiseksi. Seppo Hentilä toteaa menneisyysuhteen olevan tärkeä osa poliittista kulttuuria. Hänen mukaansa menneisyysuhte on yksilön, yhteisön, kansakunnan ja jopa kokonaisen kulttuuripiirin itseymmärryksen ja identiteetin merkittävimpiä rakennusaineita. Julkisessa keskustelussa historia on alituisesti läsnä ja siihen viitataan sekä tietoisesti että tiedostamatta. Menneisyyspolitiikalla ja historiasta tehtyjen johtopäätösten avulla voidaan ajaa tiettyjä asioita tai pyrkiä estämään toisten asioiden tapahtuminen. Historiapolitiikkaa paljon käsitellyt tutkija Pilvi Torsti korostaa Hentilän tavoin historiapolitiittisen toiminnan tarkoituksellisuutta. Historiaa ja menneisyyttä käytetään apuvälineenä yritettäessä saavuttaa erilaisia yhteiskunnallisia päämääriä. (Hentilä 2001, 28, 30; Torsti 2008a, 62–65.) Historialla ja sen käytöllä on suuri rooli yhteiskunnissa. Se on usein sisäänrakennettu yhteisön tai yhteiskunnan kulttuuriin ja linkittää nykyisyyden sekä menneeseen että tulevaan. Torsti käyttää tästä käsitettä historiatietoisuus. Historiatietoisuus on historian vastaanottamista; sitä

miten historia ymmärretään osana yhteisön identiteettiä. (Torsti 2009, 41–42 ja 2008b, 23–27. ) Historiaa käytetään Virossa myös tänä päivänä perusteluna tietyille toimille ja oikeutetaan ne vetoamalla menneeseen. Historia ei kuitenkaan ole mikään yksinkertainen peruste jollekin, sillä samaa historiaa voidaan uskottavasti käyttää esimerkiksi sekä oikeuttajana että tuomitsijana. Torsti on tutkinut vuonna 2007 alkanutta patsaskiistaa Virossa ja hän esimerkiksi toteaa sekä etnisten virolaisten että Viron venäläisten perustelevan kantaansa kiistaan historialla, tai sillä miten historia koetaan tai mikä nähdään omana totuudenmukaisena historiana. (Torsti 2008b, 23–27.)

Käytetty historiapuhe voi perustua tutkittuun tietoon tai olla puhujan tulkinta historiasta. Länsimaisissa avoimissa yhteiskunnissa elää rinta rinnan erilaisia historiakäsityksiä, mutta Hentilän mukaan on kuitenkin todennäköistä, että myös demokraattisissa yhteiskunnissa on suurimman osan tutkijoistakin kannattama vallitseva historiakäsitys, joka on sopusoinnussa vallan kanssa ja enemmän tai vähemmän vallan syleilyssä. Valtaapitävät ainakin jossain määrin määrittelevät sen, miten historiaa tulkitaan ja miten tulkintoja käytetään. (Hentilä 2001, 30.)

Virolaisjohtajat pyrkivät 1930-luvulla vaikuttamaan historiapuheillaan nimenomaan virolaisten kansalliseen historiatietoisuuteen. Pätsin aikakaudella vallankäyttäjät kykenivät vapaasti soveltamaan historiaa omiin tarkoituksiinsa ja päämääriinsä sopivaksi. Virolaisjohtajien puheissa räikeitä ylilyöntejä ja todellista valehtelua ei ilmene, mutta historiaa muokattiin sopivammaksi ja tapahtumia ja niiden merkitystä liioiteltiin tai vähäteltiin. Koska virolaisjohtajat pyrkivät yhtenäistämään virolaisia ja kohottamaan virolaisten kansallistunnetta, historiapolitiikalla oli oltava jonkinlainen todellisuusperusta. Kansalaisiin vaikuttaakseen sen oli säilyttävä uskottavana. Historian hyväksikäyttö ei tarkoita ainoastaan historian muuntelua. Esimerkiksi virolaisten kansalliseen historiatietoisuuteen pyrittiin vaikuttamaan muistuttamalla kansaa tietyistä tapahtumista ja asioista. Tietyt asiat ja tapahtumat historiasta vastaavasti unohtettiin. Unohtamista saatettiin myös edesauttaa keskittymällä tapahtuman niihin puoliin, jotka sopivat paremmin siihen historiakuvaan, jonka johtajat halusivat virolaisille välittää.

Virolaisten tuli virolaisjohtajien mukaan sisäistää se, että heillä oli oma identiteetti, historia ja menneisyydestäkin kumpuava kyky toimia itsenäisesti ja olla ylpeitä virolaisuudestaan. Heidän tuli yhtenäistyä muiden edessä. Valtiovalta halusi luoda virolaisiin ”me-henkeä”, joka oli alkanut kehittyä virolaisissa hiljalleen vasta 1800-luvun lopulla kansallisen heräämisen aikakautena, mutta oli ollut silloinkin melko pienen piirin täysin sisäistämä. Itsenäistymisen alkunnostuksen aikana virolaisuusaate ja kansallinen yhtenäisyys, niin sanottu vapaussodan henki, oli levinnyt laajempiin kansanjoukkoihin, mutta 1920-luvun heikon demokratian aikaiset erimielisyydet olivat jakaneet kansaa. Päts kumppaneineen tunsu, että virolaisuus ja virolaisten yhtenäisyys olisi löydettävä uudelleen. Johtajat väittivät puheissaan yhtenäisyyden puutteen haittaavan valtion vakaata kehittämistä ja muodostavan uhkan sen valtiolliselle säilymiselle.

## Muinainen vapausaika ja yhteiskunta

Koko Pätsin aikakauden historiapuheissa virolaisjohtajat käsittelivät virolaisten muinaishistoriaa epämääräisillä puheilla virolaisten tuhatvuotisesta historiasta. Erityisesti Pätsin ajan alkuvuosina tällainen puhe oli hyvin tavanomaista ja vuosien kuluessa muuttui hieman täsmällisemmin muinaista vapausaikaa käsitteleväksi.

Pätsin aikakauden alkuvuosina Kaarel Eenpalu käsitteli puheissaan paljon virolaisten tuhatvuotista historiaa. Hän näki, että virolaisilla oli täytynyt aina olla päämääriä ja halua pysyä vapaana kansana, muuten virolaiset eivät olisi voineet säilyä kansana eivätkä saavuttaa nykyistä itsenäisyyttään. Hänen mukaansa usko virolaisuuden suureen aatteeseen oli johdattanut kansaa vuosituhansia. (Eenpalu 1.12.1934, 4; 18.1.1935, 6–7 ja 18.2.1935, 4.) Eenpalu totesi Viron historian olevan yhtä vanha kuin esimerkiksi suurten saksalais- ja slaavikansojen historian. Hänen mukaansa virolaisten historiaa ei poistanut se, että kohtalon pakosta virolainen kansa oli jonkin aikaa toisten kansojen miehityksen alla. (Eenpalu 14.1.1935, 4 ja 18.2.1935, 5.) Eenpalu korosti puheissaan sitä, että menneisyyden taistelujen ajoista tuli ottaa nykyisen taistelun aatteeksi varma usko Viroon. Kaikkien kansalaisten oli jatkettava taistelua virolaisuuden puolesta ja näin vahvistettava Viron kohtaloa tulevaisuudessa. Hän painotti sitä, että kansalaisten oli edelleen yhtenäistettävä rivejään, jotta valtiojärjestys muuttuisi pysyväksi ja varmaksi. (Eenpalu 17.2.1936, 4.) Viron itsenäisyyspäivänä vuonna 1935 Eenpalu käytti puheessaan ensimmäistä kertaa termiä Viron valtiollinen uudestisyntyminen. (Eenpalu 25.2.1935, 1.) Hän oli puhunut jo vuonna 1934 itsenäisyyden uudelleensyntyä, mutta silloin hän jätti itsenäisyyden poliittisen ja valtiollisen ulottuvuuden epämääräisemmäksi. Nyt hän totesi, että Virolla oli ollut aiemminkin valtiollinen itsenäisyys.

Puhe muinaisista päämääristä, vakaumuksista, tuhatvuotisesta historiasta ja olemassaolosta pyrki istuttamaan kansalaiseen tunnetta, että virolaisuudella oli kauas ulottuvat juuret ja että heillä oli siten oikeus käsittää itsensä vanhana kulttuurikansana muiden kansojen rinnalla. Eenpalun puheista saa käsityksen, että virolaisilla olisi ollut ennen 1200-luvulla alkanutta saksalaisvallan aikaa yhtenäinen kansallinen itsetunto ja jopa jonkinlainen valtio, joka voitiin miehittää. Hänen puheensa perustuivat 1800-luvun kansallisen heräämisen aikaiseen historiantutkimukseen perustuvaan myyttiin virolaisten vanhasta vapauden ajasta. (Zetterberg 2007, 56.) Euroopassa ei 1200-luvulla ollut puhtaita kansallisvaltioita missään, ei tosin myöskään käsitettä kansallisvaltio. Viron kansa ei ollut niin kehittynyt ja yhtenäinen kansa, että sillä olisi ollut minkäänlaista yhtenäistä hallintoa. Maa- ja kihlakuntien paikallishallinnoista menneisyydessä sen sijaan löytyy todisteita. (Zetterberg 2007, 48–50.) Virolla ei ollut valtiollista itsenäisyyttä ennen 1900-lukua, eivätkä virolaiset olleet yhtenäinen kansa 1200-luvulla alkaneina ”miehitysaikoina” tai sitä ennen. Viron alueen kielistä kansa käytti nimitystä *maakeel* ja kansasta nimitystä *maarahvas*, mutta Zetterbergin mukaan kumpikaan niistä ei tarkoittanut koko Viron kansaa ja kieltä, vaan todennäköisesti tietyn alueen, kuten maakunnan, kansaa ja kieltä (murretta). Johan Voldemar Janssen alkoi 1800-luvun puolivälin jälkeen käyttää julkaisemissaan lehdissä maakansasta (*maarahvas*) nimitystä Viron kansa (*Eesti rahvas*). Nimitys virolainen (*eestlane*) levisi kansan pariin ja se yleistyi hiljalleen vallitsevaksi nimitykseksi koko Viron alueella asuvalle kansalle. Virolaisilla ei ollut yhteistä virolaista identiteettiä ennen

1800-lukua, vaan heidän etninen identiteettinsä oli rajoittunut kihlakuntiin tai maakuntiin. Yhteisen uhkan edessä virolaiset maakunnat tekivät yhteistyötä, mutta esimerkiksi 1200-luvun saksalaisten ja tanskalaisten invaasion ajalta ei tunneta yhtäkään sotilaallista tai poliittista operaatiota, johon olisivat osallistuneet kaikki virolaismaakunnat. (Siilivask 1996, 254–256; Zetterberg 2007, 51.)

Päts ja Laidoner puhuivat Eenpalua huomattavasti vähemmän ja varovaisemmin Viron muinaisen vapausajan yhteiskunnasta ja virolaisten järjestäytyneisyydestä. Laidoner puhui virolaisista yksikkönä, joilla oli yhteinen isänmaa, mutta joilta puuttui varma valtiollinen järjestys. (Laidoner 17.10.1934, 4.) Pätsin mukaan virolaiset olivat jo muinaisuudessa järjestäytyneet muutoinkin kuin yhteisen vihollisen uhatessa. Virolaiset joutuivat kuitenkin hänen mukaansa toisten vallan alle, koska kansallisvaltioita luotaessa he eivät kyenneet tarpeeksi keskittämään voimiaan. Päts painotti sitä, että kansan oli vapautensa ja itsenäisyytensä säilyttääkseen oltava yhtenäinen, itsenäisyyttään ja keskitettyä järjestystä arvostava. Valtion tuli olla vahva ja hyvin järjestetty. (Päts 9.10.1936, 4 ja 22.6.1939, 19.) Päts ja Laidoner viittasivat useissa puheissaan Viron tuhatvuotiseen historiaan, mutta korostivat virolaisten hajautuneisuutta syynä siihen, että Viron alue saatiin vuosisadoiksi valloitettua. Eenpalu sen sijaan painotti virolaisten muinaista järjestyneisyyttä ja aiempaa vapautta nostaakseen virolaisten historiallista itsetuntoa vanhana hallitsijakansana.

Eenpalu meni vuonna 1937 vielä aiempaa pidemmälle puheissaan virolaisten roolista historiassa. Hän puhui useaan otteeseen virolaisista vanhana suurena hallitsijakansana.

*Olemme kerran olleet suuri kansa ja kuuluneet niiden joukkoon, jotka ovat luoneet Venäjää ja säätäneet siellä järjestystä. Sen jälkeen meillä oli epäonnea ja jouduimme vuodattamaan paljon vertamme, mutta onni on nyt kääntynyt jälleen takaisin. Onnensa Viron kansa sai takaisin, koska se oli ollut kerran vanha hallitsijakansa, ja siksi koska hallitsijahenki ei ollut kansasta koskaan kadonnut. [4] (Eenpalu 8.11.1937, 3.)*

Eenpalu myös määritteli muinaista vapaussotaa seuranneen, 1900-luvulle asti kestäneen valloitusajan miehityksen ajaksi.

*Se oli miehitysaika siksi, että ennen vuonna 1208 alkanutta muinaista vapaussotamme meidän kansa oli elänyt nykyisen Viron valtion alueella vuosituhansia. Meidän esivanhempamme olivat täällä hallitseva kansa omine johtajinensa. Olemme siis muinainen hallitsijakansa. Meidän maamme ei ollut taloudelliselta tai henkiseltä kulttuuriltaan matalampi kuin sitä ympäröivät maat ja kansat, sillä muutoin tämä olisi jäänyt toisten kansojen jalkoihin. Meidän esivanhempamme olivat voitokkaat Itämeren hallitsijat. (Eenpalu 30.11.1937, 5)*

Virolaiset olivat alueellaan vallitsevana kansana ja muinaisena vapausaikana myös ”hallitsijakansana”, mutta Eenpalun puhe suuresta hallitsijakansasta on vähintään liioiteltua. Virolaiset ovat osaltaan toki voineet olla ”luomassa Venäjää ja järjestystä siellä”, mutta myös tämä väite kuulostaa hyvin oudolta, sillä Eenpalu viittasi puheessaan aikaan ennen valloitusaikoja eikä aikaan, jolloin Viron alue oli osa



Venäjä. Puheella oli tarkoituksena muistuttaa virolaisten menneisyyden asemasta, joka oli saatu takaisin sitkeydellä suurten kärsimysten kautta. Sitkeyttä, muinaista ”hallitsijahenkeä” ja samoja ihanteita vaadittiin kansalta myös 1930-luvulla. Puheillaan hän myös halusi vakuuttaa virolaiset siitä, että Viro ei saavuttanut itsenäisyyttään ensimmäistä kertaa vuonna 1918, vaan sai silloin vuosisataisten pyrkimysten jälkeen itsenäisyytensä takaisin. Virolaisjohtajat jättivät puheissaan kertomatta mihin lähteisiin heidän tietonsa perustuivat, mutta 1930-luvun loppua kohti mentäessä täsmällisimmiksi muuttuneisiin puheisiin vanhan vapauden ajan poliittisesta järjestelmästä tai muinaisesta itsenäisyydestä vaikutti todennäköisesti oikeushistorian professorin ja *riigivolikogun* puhemiehen Jüri Uluotsin vuonna 1938 kehittämä ”kansallisen oikeushistorian” käsite. Uluots väitti Viron valtion ulottuvan poliittisen järjestelmänsä keskeisimpien elementtien kautta 1200-lukua edeltäneeseen aikaan. (Zetterberg 2007, 560–561.)

Eenpalu puhui muita johtajia enemmän virolaisuudesta ja muinaisista virolaisia johtaneista aatteista. Pätsin aikakauden ensimmäisinä vuosina hän korosti muinaisten virolaisten vapauspyrkimyksiä ja heidän jo silloin sisäistämää virolaisuutta. Virolaisjohtajien ainaisia vapauspyrkimyksiä käsitteleville puheille ja virolaisuuden olemassaololle voi löytää pohjan ja uskottavuutta esimerkiksi ”muinaisesta vapausajasta”, joka päättyi tappioon ”muinaisessa vapaustaistelussa”. 1930-luvun virolaisille nämä käsitteet olivat tuttuja ja pohjautuivat silloiseen historiantutkimukseen. Nykytutkimus on todistanut, että muinainen vapausaika ei ollut aivan sellainen kuin 1930-luvulla ajateltiin, eivätkä virolaiset taistelleet muinaisessa vapaussodassaan yhdessä alueensa puolesta. Virolaista kansaa kansana ei ollut ennen 1800-lukua eikä edes yhtenäisen valtion esimuotoa. (Mägi 2003, 16–19.)

Virolainen arkeologi Marika Mäen mukaan Viron itsenäisyyden ajalla muinaisaika kuviteltiin harmonisena aikakautena, jossa sosiaalista eriarvoisuutta ei juuri ollut. Yhteiskunnan paikallishallinnot kuviteltiin yhteisöllisiksi ja tasa-arvoisiksi. Vasta saksalaisten tultua Viroon yhteiskunta eriarvoistui ja muuttui feodaaliseksi. Kehitys feodaaliyhteiskunnaksi oli uusien tutkimusten mukaan alkanut alueella kuitenkin jo ennen saksalaisten tuloa. (Mägi 2003, 16–19.) Muinaisia virolaisia johtaneet virolaisuuden ja vapauden aatteet eivät kuulosta kovin realistisilta aatteilta kaikkia ”virolaisia” yhdessä koskettavina, vaan ennemminkin voisi ajatella vapauspyrkimyksiä ja tiettyä kansallista yhtenäisyyttä ilmenneen kihlakunta- tai korkeintaan maakuntatasolla.

## Vapaustaistelu 1200-luvulla

Virolaisjohtajat käyttivät 1200-luvun vapaustaistelua yleisimmin esimerkkinä siitä, kuinka virolaisilla oli halua jo muinaisaikoina pitää vieraat vallat poissa alueeltaan. Virolaiset hävisivät taistelun, mutta virolaisjohtajat puhuivat siitä erityisesti esimerkkinä puolustustahdosta ja kansallisesta yhteistyöstä. Toisaalta syyksi sodan häviämiseen nähtiin se, että virolaiset eivät olleet tarpeeksi järjestäytyneitä tai varustautuneita. Tällä etenkin Laidoner perusteli puolustusmenojen kasvattamista ja armeijan järjestämisen tärkeyttä 1930-luvulla. Muinaisesta vapaussodasta tuli virolaisjohtajien mukaan ottaa esimerkkiä järjestäytyneisyyden, yhteistyön ja yhteisöllisyyden merkityksestä kansan itsenäisyyden säilyttämisessä.

Laidoner korosti varman valtiollisen järjestyksen ja puolustustahdon merkitystä maanpuolustuksessa ottaen esimerkin Viron 1200-luvun historiasta. Hän uskoi, että 1200-luvun virolaiset olivat rohkeita, urheita ja isänmaataan rakastavia, mutta heiltä puuttui varma valtiollinen järjestys ja he olivat sotatekniikassa naapurivaltioitaan jäljessä. Muinaisessa vapaussodassa Saarenmaa pysyi Viron alueista pisimpään itsenäisinä, koska se oli yhteiskunnallisesti muita maakuntia paremmin järjestäytynyt. Hän totesi, että se opetti virolaisille yhteistyön ja voimien yhdistämisen merkitystä, joka auttoi virolaisia saavuttamaan itsenäisyyden noin 700 vuotta myöhemmin. Häviöstään huolimatta virolaiset voivat hänen mukaansa olla ylpeitä teoistaan muinaisessa vapaustaistelussa, sillä vuosikymmeniä kestänyt sota oli osoitus virolaisten sitkeästä vastarinnasta. Historiassa oli alistettu paljon virolaisia suurempia kansoja muutamassa kuukaudessa. Hän totesi virolaisten kykenevän edelleen puolustamaan maataan, kunhan valtiolla on varma valtiollinen järjestys ja on ymmärretty valmistautua puolustautumaan. (Laidoner 17.10.1934, 4; 5.7.1937, 5 ja 16.1.1939, 4.)

Saarenmaalaisten historiasta kirjoittaneen Enn Kreemin mukaan saarenmaalaisten viisi vuotta muita Viron alueen asukkaita pidempään jatkuneen vapauden johtuneen alueen merellisestä asemasta, jonka vuoksi saksalaiset eivät uskaltaneet hyökkäämään saarille. Toisaalta järjestäytyneisyys oli suurempaa kuin mantereella, sillä Saarenmaalla oli esimerkiksi rakennettu useita linnoituksia suojaamaan saarelaisia. Häviön jälkeenkin saarelaiset niskoittelivat valloittajaa vastaan koko seuraavan vuosisadan ja vuoden 1343 Yrjön yön kansannousun alettua saarelaiset tappoivat kaikki Saarenmaalla olleet saksalaiset. Saarenmaa oli saarelaisten vallassa lähes vuoden ennen kuin ritariston joukot jälleen valloittivat sen. (Kreem 1991, 24–25.)

Eenpalu totesi sitkeän muinaisen vapaustaistelun kestäneen 20 vuotta ja sinä aikana soditun seitsemää eri kansaa vastaan. Mikään toinen suomensukuinen kansa ei ollut käynyt niin pitkää vapaustaistelua eikä osoittanut sellaista rohkeutta kuin virolaiset. Hänen mukaansa muut kansat antautuivat nopeasti ja osa niistä jopa solmi liittoja hyökkääjän kanssa virolaisia vastaan. Eenpalu kertoi myös siitä, että vuoden 1227 antautumisen jälkeen virolaiset pyrkivät useissa kapinayrityksissä kaappaamaan vallan takaisin. Hän totesi kaiken tämän todistaneen sen, että Viron kansa oli yksi Euroopan vanhimmista kansoista. (Eenpalu 25.2.1938, 7.)

Virolaiset sotivat muinaiseksi vapaustaisteluksi nimitetyssä sodassa saksalaisia valloittajia vastaan 1200-luvun alussa. M. Ojamaan ja A. ja T. Varmaksen vuonna 1944 julkaistussa *Viron historia* -teoksessa kuvailtiin tappioon päättynyttä sotaa: ”Vapaan ja itsetietoisin, kaikki vihollisensa voittamaan tottuneen kansan tavoin alkoivat virolaiset rohkeasti taisteluun saksalaisia ja näiden liiviläis-lättiläisiä apujoukkoja vastaan.”--”Kun aluksi ne maakunnat, joihin saksalaiset tekivät hyökkäyksiä, koettivat tehdä vastarintaa yksitellen, alkoivat vähitellen yhä useammat maakunnat, sitä mukaa kuin havaittiin saksalaisten todellinen aikomus vallata koko maa, ottaa osaa taisteluun.” (Ojamaa ja Varmas 1944, 50–51.) Nykytutkimusten mukaan virolaisten puolustusta vaikeutti keskitetyn toiminnan puute. Useampi maakunta sai yhdistettyä voimansa vain muutamissa yhteyksissä. (Mägi 2003, 16–19; Zetterberg 2007, 73–74.)

Muinaista vapaustaistelua käsittelevään *Henrikin Liivinmaan kronikkaan* pohjautuneet historiantutkimukset Viron itsenäisyyden aikana ja sen jälkeenkin ovat jatkaneet käsitystä siitä, että Viron alueen kahdeksan maakuntaa yhdessä puolustivat alueitaan saksalaisia vastaan. Virolaisuuden voisi siis sanoa löytyneen ainakin silloin kun löydettiin yhteinen vihollinen, mutta Mäen mukaan kronikka ei ole täysin totuudenmukainen, vaan kirjoitettu lähinnä saksalaisaggression oikeuttamiseksi ja siksi siinä liioitellaan virolaisten vastarintaa ja yhteistyötä. (Mägi 2003, 16–19.) Zetterbergin mukaan saksalaisten hajota ja hallitse -politiikka käytti tehokkaasti hyväkseen virolaisten ja lättiläisten keskinäisiä vihamielisyyksiä ja esti näin niiden yhteistoiminnan hyökkääjää vastaan. Hyökkääjien joukoissa taisteli esimerkiksi lättiläisiä ja liiviläisiä, joten Eenpalun puheilla virolaisten taistelusta seitsemää kansaa vastaan, joista osa jopa solmi liittoja Viroa vastaan, on totuus pohja nykyistenkin tutkimusten valossa. Yksittäiset Viron alueen maakunnat liittoutuivat keskenään sodan aikana vihollisia vastaan, mutta kaikista maakunnista koostuvaa virolaista sotajoukkoa ei syntynyt missään vaiheessa. (Vahtre 1990, 59 ja 75; Zetterberg 2007, 73–74.)

## 700-vuotinen ”orjuusaika”

Muinaisen vapaustaistelun häviämisestä alkanut 700-vuotinen ”orjuusaika” nähtiin virolaisjohtajien puheissa erityisesti 1930-luvun alkupuolella kärsimyksen aikana, jolloin kansan kehitys oli lähes pysähdyksissä, vaikka toisaalta kansan väitettiin vaalineen hiljaisesti virolaisuutta ja pyrkimystä takaisin vapaaksi kansaksi. 1930-luvun puolenvälin jälkeen virolaisjohtajien puheiden sävy muuttui ja uusiin nimeltä mainitsemattomiin tutkimuksiin vedoten kerrottiin, että aika ei ollutkaan mikään synkkä orjuusaika, vaan virolaiset olivat aktiivisia toimijoita yhteiskunnassa. Kansassa oli myös koko ajan säilynyt virolainen kansallistunne ja halu jopa valtiolliseen itsenäisyyteen. Orjuusaika tuli nähdä pitkänä miehitysaikana, jolloin virolaisilla oli oma kansallinen identiteetti ja pyrkimys vapaaksi kansaksi. Tätä todistaakseen virolaisjohtajat puhuivat virolaisten kapinoista ja taisteluista miehittäjiä kohtaan.

Eenpalu ja Päts käsittelevät puheissaan virolaisten taisteluja ja kapinoita saksalaisvallan aikana, jotka he näkivät todisteina siitä, että virolaisilla oli ollut pyrkimys itsenäisyyteen koko valloitusajan. (Esimerkiksi Eenpalu 30.9.1935, 1 ja 13.1.1936, 3.)

*Olisi virheellistä luulla, että Viron kansa ainoastaan heräämisajaksi kutsuttuina vuosikymmenillä olisi pyrkinyt itsenäisyyteen. Kreutzwald ei olisi voinut koota Kalevipoeg- teostaan, jos hän ei olisi saanut kansalta siihen ainesta. Jannsen ei olisi voinut antaa virolaisille nimeä, jos siihen ei olisi ollut edellytyksiä. Virolaisten kansallinen tietoisuus ja itsetunto säilyivät koko 700-vuotisen miehitysaajan, orjuusajan. Sitä todistavat lukuisat levottomuudet ja vieraita vallanpitäjiä kohtaan suunnatut kapinat miehitysaikoina. (Eenpalu 17.12.1934, 5.)*

Pätsin mukaan kansan hengessä säilyi aina tahto vapautua, sitä todistivat käytyjen vuosisataisten taistelujen lisäksi kansanrunot ja -laulut. Hän totesi, että lopulta

saavutettua itsenäisyyttä tuli vaalia viimeiseen asti jo velasta esivanhemmille. Virolaisten tuli olla myös ylpeitä siitä, että itsenäisyyttä ei saatu muita mielistelemällä, päitä alas painaen, vaan sen puolesta oli taisteltu ja kärsitty viimeisessä vapaussodassa ja jo vuosisatoina ennen sitä. (Esimerkiksi Päts 25.2.1935, 5, 22.6.1936, 1–2 ja 22.6.1937, 1.)

*Me virolaiset emme ole koskaan olleet sellaisten kansojen joukossa, jotka olisivat vapaaehtoisesti tahtoneet antaa oikeutensa pois tai alistuneina vääryyksien ja epäoikeudenmukaisuuksien edessä kumartaneet. Me olemme, niin kauan kuin me historiasta tiedämme aina sitkeästi taistellen puolustaneet oikeuksiamme. Olemme taistelleet raskaissa taisteluissa ja voittaneet. (Päts 25.6.1938, 9.)*

Virolaisjohtajat puhuivat Pätsin kauden alkuaikoina usein enempää selittämättä taistelujen täyttämistä vuosisadoista. Viron alueella tutkimuskirjallisuudenkin mukaan sodittiin hyvin paljon myös 1200-luvun taistelujen jälkeen. Virolaisia soti suuressa Pohjan sodassa Ruotsin sotaväessä ja myöhempien vuosisatojen sodissa virolaisia oli Venäjän sotajoukoissa. (Esimerkiksi Zetterberg 2007, 260, 488.) Valloitusajoilta tunnetaan muutamia kapinoita, joista tunnetuin on Yrjön yön kapina (*Jüriöö ülestõus*). Kapinat ilmensivät rahvaan huonoa asemaa ja vapauspyrkimyksiä, mutta on kyseenalaista todistivatko ne virolaisten kansallistunnetta. Yrjön yön kapina kesti kaksi vuotta, mutta se ei ollut yleisvirolainen kansannousu, vaan keskittyi Pohjois- ja Länsi-Viroon sekä Saarenmaalle. Kapinasta kertovat lähteet olivat saksalaisia, ja Zetterbergin mukaan on mahdollista, että virolaisten kapinallisuutta liioiteltiin saksalaisten veristen tukahduttamisotteiden oikeuttamiseksi. (Zetterberg 2007, 79–81.) Taisteluissa vuosisatojen aikana virolaisilla saattoi olla pyrkimys henkilökohtaiseen vapauteen, mutta ei ollut yhtenäistä virolaista kansaa, joka olisi sotinut vihollisia vastaan.

Valloitusajokojen miehittäjävaltioista puhuttaessa ”orjuusajan” pitkäaikaisin miehittäjä Saksa nähtiin aina suurimpana vihollisena. Venäjää kohtaan virolaisjohtajat olivat suopeampia. Se nähtiin 1930-luvulla virolaisten vanhana sortajana, mutta sitä kohtaan tunnettiin vähemmän katkeruutta kuin Saksaa kohtaan. Viro oli viimeiset parisataa vuotta ollut osa Venäjää, mutta saksalaisvihaa tai epäluottamusta selittää baltiansaksalaisten johtoaseman säilyminen yhteiskunnassa myös Venäjän vallan aikana. Zetterbergin mukaan virolaiset eivät tunteneet itsenäisyytensä ajalla ”ryssävihaa”. Ennen toista maailmansotaa virolaisille ainoastaan saksalaiset olivat perivihollisia. (Zetterberg 2007, 512–513.) Ruotsi nähtiin sen sijaan puheissa aina ystävänä. Ruotsin aikaa käsitellessään virolaisjohtajat puhuivat aina ”hyvästä vanhasta Ruotsin ajasta”. (Esimerkiksi Eenpalu 25.2.1935, 1, Päts 27.6.1936, 2 ja Laidoner 19.10.1936, 1.)

Pätsin aikakauden loppuaikana virolaisjohtajien puheet valloitusajoista muuttuivat varmemmiksi ja virolaisten aktiivista toimintaa korostaviksi. Jo aiemmin Eenpalu oli painottanut sitä, että kansa oli aina ollut tietoinen itsestään ja pyrkinyt itsenäisyyteen. Hieman Eenpalua varovaisemmin myös Päts oli painottanut esimerkiksi vuosisataisia taisteluja osoituksena virolaisen kansan olemassaolosta ja halusta vapauteen. Laidoner oli aiemmin kertonut virolaisen kansan hallinneen Viroa satoja vuosia, mutta sitten

saksalaisvallan myötä vaipuneen horrokseen, josta se heräsi vasta 1800-luvulla. Hänen mukaansa virolaisten toiminta ja olemassaolo oli ollut hyvin passiivista. (Laidoner 31.8.1936, 1.) Vuonna 1938 Laidoner kuitenkin totesi, että kansa ei ollutkaan horroksessa, kuten aiemmin oli kuviteltu, vaan aktiivinen toimija yhteiskunnassa. 1200-luvun vapaustaistelun häviämisen jälkeen Viron kansa ei kadonnut, mutta alueelle tuli uusi, toista kansaa oleva ja vierasta kieltä puhuva hallitseva kerros. Hän totesi uusien virolaisten tutkimusten todistaneen, että samanlainen tilanne oli siihen aikaan luonnollinen ja vallitseva lähes koko Euroopassa. Laidonerin mukaan valtiota ei voinut olla ilman kansaa, ja virolaiset olivat osa keskiaikaista ritarikuntavaltiota, joka oli merkittävä tekijä Euroopassa. 1500-luvulla Iivana Julman johtama Venäjä pyrki saamaan pääsyn Itämerelle, ja se aloitti kaksi sotaa ritarikuntavaltiota vastaan. Ritarikuntavaltio voitti molemmat sodat. Laidoner totesi sotaan ottaneen osaa suuri joukko virolaisia sotilaita. Hän kertoi tahtovansa näillä esimerkeillä osoittaa, että Viron alueella oli virolaisten aiemmin historiastaan pyyhkimällä keskiajalla vahva valtiollinen yksikkö, johon kansa otti osaa samalla tavalla kuin nykyäänkin. (Laidoner 8.2.1938, 5.)

Laidoner esitti puheessaan uuden tulkinnan saksalaisvallan ajasta Virossa. Erityisen mielenkiintoista puheessa on se, että hän totesi tilanteen, jossa hallitseva luokka puhui kansan kanssa eri kieltä, olleen vallitseva tilanne koko Euroopassa. Laidoner loi pikemminkin ritarikunnan valtiosta kuvan, että asiat olivat hyvin, oli vaurautta ja mahdollisuuksia. Yhtenä syynä puheiden muutokseen olivat uudet virolaiset historiantutkimukset, jotka johtajien mukaan todistivat kansallisen tietoisuuden ulottuneen paljon heräämisaikaa kauemmaksi. Virolaiset olivat orja-ajaksi kutsutulla ajanjaksolla olleet merkittävässä roolissa yhteiskunnassa ja ylläpitäneet virolaisuutta. Virolaisjohtajat eivät puheissaan tarkemmin esitelleet uusia historiantutkimuksia, mutta mahdollisesti ne olivat kansan parissa yleisesti tiedossa ja vain niihin viittaaminen lisäsi puheiden uskottavuutta. Nykytutkimukset ovat osoittaneet maaorjuuden syventyneen vasta keskiajan jälkeen, mutta virolaisten asema yhteiskunnassa ei keskiajallakaan ollut hyvä. Vapaita talonpoikia oli vielä huomattava määrä, mutta enemmistönä olivat jo jollain tapaa ”turpeeseen sidotut” talonpojat. (Zetterberg 2007, 126–128.) Laidoner pyrki puheellaan vakuuttamaan kansaa siitä, että virolaisilla oli historiassa oletettua suurempi rooli, pidempiaikaisempi kansallinen identiteetti ja siten oikeus vahvaan historialliseen identiteettiin. Rinnastamalla Viron tilanteen koko Euroopassa silloin vallinneeseen tilanteeseen hän nosti virolaiset muiden kansojen kanssa samalle tasolle.

Laidonerin lisäksi myös Eenpalu käsitteli laajasti puheessaan helmikuussa 1938 virolaisten kaukaista historiaa, korostaen uusien tutkimusten antamia tietoja. Ei ollut olemassa 700-vuotista orja-aikaa, vaan pitkä miehitysaika, jonka aikana virolaiset säilyttivät kansallisen identiteettinsä. Hänen mukaansa Virossa oli elänyt paljon urhoollisia ja sankarillisia naisia ja miehiä, joiden ansiosta virolaiset säilyivät kansana, vaikka miehitysvallat onnistuivatkin vuosisadoiksi tukahduttamaan kansan nimen ja saivat virolaiset käsittämään itsensä maakansa-nimityksen (*maarahvas*) kautta. (Eenpalu 25.2.1938, 7.)

Ruotsin vallan aikaa Laidoner käsitteli silloisellekin kansalle periytyneen käsitteen mukaisesti ”hyvänä Ruotsin aikana”. Hän näki ajan olleen virolaiselle kansalle pääosin

hyvää aikaa. Tosin Ruotsin vallan aika tunnuttiin nähtävän Virossa erityisen hyvänä siksi, että Ruotsin vallan päättänyt sota oli tuhoisa, ja koska sitä seurannut Venäjän vallan aika oli virolaisille Ruotsin aikaa raskaampi. Laidoner korosti sitä, että Ruotsin vallan aikana virolaiset yhdessä tuumin kansana ja osana Ruotsin valtiota puolustivat aluettaan menestyksekkäästi useissa taisteluissa, vaikka Venäjä lopulta voittikin suuren Pohjan sodan. Virolaiset saivat tästä vuosisatojen takaisesta taistelusta voimia myöhempään itsenäisyystaisteluunsa. Ruotsin aikaa ja suurta Pohjan sotaa käsitellessään hän tahtoi vakuuttaa virolaiset siitä, että he kykenisivät tarvittaessa myös nyt puolustamaan aluettaan. (Laidoner 19.10.1936, 1.)

Samoin kuin saksalaisajan kohdalla Laidoner totesi uusiin tutkimuksiin nojaten Viron alueen ja virolaisten merkityksen Ruotsin vallan aikakautena olleen suurempi kuin tähän asti oli uskottu. Suuressa Pohjan sodassa Kaarle XII:n rykmenteissä oli sotinut virolaisia sotilaita ja upseereja enemmän kuin aiemmin oli luultu. Laidoner kertoi myös itse tutkineensa Pietarissa sotakoulussa opiskellessaan 30-vuotista sotaa. Hänelle oli silloin selvinnyt, että Kustaa Aadolf sai pääasiassa koko sotaväkensä elintarvikkeet Liivinmaalta, ja että Keski-Euroopassa käydyissä taisteluissa ja levottomuuksissa oli taistellut ja myös kaatunut paljon virolaisia sotilaita. Virolainen kansa ei ollut koskaan kadoksissa, vaan se eli ja otti osaa maan ja sen kulttuurin kehittämiseen. Tutkimustulosten tuli hänen mielestään kasvattaa virolaisten kansallista itsetuntoa ja itsevarmuutta. (Laidoner 8.2.1938, 5.)

Pohjan sota ja aika sodan häviämisen jälkeen oli Laidonerin mukaan yleisesti historian kurjinta aikaa Viron kansalle ja tämän yhteiskunnalliselle järjestykselle. Lähes koko 1700-luku kului toipumiseen ja vanhojen haavojen paranemiseen. 1800-luvulla kansa alkoi vaatia oikeuksiaan esimerkiksi taloustilanteen kohentumisen vaikutuksesta. 1900-luvun alkupuolella suuren maailmansodan ja Venäjän vallankumouksen aikaan virolainen kansa kokonaisuudessaan oli jo kypsä nostamaan rohkeasti esille ajatuksen valtiollisesta itsenäisyydestä. Laidonerin mukaan sen ajatuksen syntyminen jo sinänsä todisti kansan itsetietoisuutta, kulttuurista tasoa ja taloudellista varallisuutta. Voitokkaassa vapaussodassa Viro saavutti itsenäisyytensä. Hän korosti vielä puheensa lopuksi historian tuntemisen tärkeyttä virolaisia yhdistävänä tekijänä. Virolaisten tuli hänen mukaansa myös arvostaa enemmän vaikuttavaa historiaansa. (Laidoner 8.2.1938, 5.)

Raunin mukaan Ruotsin vallan aika saatettiin myöhemmin nähdä hyvänä sen vuoksi, että Liivinmaan sotien aika ennen Ruotsin koko alueen hallinnan vahvistanutta Altmarkin rauhaa vuonna 1629 oli hyvin tuhoisaa aikaa Baltialle. Sotia Baltian alueella oli Ruotsin vallan aikanakin, mutta vähemmän kuin aiemmin. Saksalaisaatelin asema Viron alueella pysyi vahvana ja toisaalta vahvistuikin tärkeimpien kilpailijoiden, saksalaisen ritarikunnan ja piispojen poistuttua näyttämöltä. Ainoa onnistunut yritys rajoittaa aateliston poliittista valtaa tapahtui 1600-luvun lopulla, kun Kaarle XI rajoitti Liivinmaan maapäivien valtaa ja lakkautti sen pysyvän neuvoston. Kulttuurielämässä tapahtui suhteellisen paljon kehitystä. Viroon perustettiin muun muassa Tallinnan ja Tarton kymnaasit. Tarton kymnaasi muutettiin yliopistoksi vuonna 1632. Kristinuskon asema Virossa vahvistui, kirjakieltä kehitettiin ja vironkielistä kirjallisuutta ilmestyi suhteellisen paljon. Ruotsin vallan ajan Baltiassa lopetti Viron alueelle tuhoisa suuri Pohjan sota. Sotaa seuranneena Venäjän vallan

aikana virolaisten maaorjuus syveni ja saksalaisaatelin valta saavutti huippunsa. Tosin Venäjän vallan aikana maaorjuus myös lopulta lakkautettiin ja rauhaisalla ajanjaksolla Viron väestö kasvoi. Baltiansaksalaisten valta pysyi kuitenkin hyvin suurena ihan Venäjän aikakauden loppumetreille. (Esimerkiksi Raun 1989, 43–56.)

Venäjän vallan ajan lopulla sorto ei ollut niin suurta kuin aiemmin, mutta virolainen kansa oli ”herännyt” vaatimaan paikkaansa kansakuntana, ja sen vuoksi virolaisväestön sortaminen tuntui virolaisista todennäköisesti suuremmalta kuin aiemmin. Yksinkertaistettuna virolaisissa mielikuvissa Saksan vallan aika näyttäytyi aikana, jolloin virolaiset painettiin alas ja heiltä vietiin vapaus. Ruotsalaiset veivät vallan saksalaisilta ja toivat joitain hyviä asioita virolaisille. Venäläiset taas tuhoisan sodan jälkeen painoivat virolaiset historiansa syvimpään orjuuteen ja säilyttivät baltiansaksalaisten valta-aseman.

Virolaisjohtajat pyrkivät uusiin historiantutkimuksiin nojaten muuttamaan Jakobsonin historiaajaosta [5] periytynyttä käsitystä miehitysajasta pimeyden aikana. Sitä ei nähty enää niin kurjana kansan horrosaikana, vaan aikana, jolloin kansa oli yksi toimija yhteiskunnassa ja tiedosti itsensä virolaisena kansana. He tahtoivat virolaisten sisäistävän ajatuksen, että kansa säilyi kansana miehitysten vuosisadat kadottamatta kansallista tietoisuuttaan. Tällaisella puheella he pyrkivät luomaan virolaisille muinaisuuteen asti ulottuvan virolaisen identiteetin ja siten vaikuttamaan myös 1930-luvun virolaisten kansalliseen itsetuntoon.

### **Vanha virolainen kulttuuri ja historiasta periytyneet kansan ominaisuudet**

Virolaisjohtajat puhuivat virolaisten vanhasta kulttuurista ja sen korkeasta tasosta muuttaakseen ennen muuta kansaan sitkeästi juurtunutta virheellistä ala-arvoisuuden ja huonommuuden tunnetta. Puheillaan vanhasta kulttuurista johtajat pyrkivät lisäksi luomaan tunnetta kansan muinaisuudesta ja kasvattamaan kansallista ylpeyttä ja itsevarmuutta. Kulttuurin korkeasta kansainvälisestä tasosta puhuessaan he halusivat nostaa virolaisuuden samalle tasolle muiden kansojen kanssa, tai jopa muita korkeammalle. Virolaisjohtajat käsittelivät myös muita menneisyydestä periytyneitä kansan ominaisuuksia. Historiastaan virolaisiin nähtiin siirtyneen niin hyviä kuin huonojakin luonteenpiirteitä. Puheissa hyviä piirteitä korostettiin ja niitä tahdottiin siirtää myös tuleviin sukupolviin. Vastaavasti johtajat halusivat virolaisten tunnistavan huonot periytyneet ominaisuudet menneisyydestä johtuviksi ja katkaisevan niiden siirtymisen eteenpäin.

Virossa juhlittiin vuonna 1935 virolaisen kirjan 400-vuotispäivää. Juhlapäivän johdosta Eenpalu ja Päts käsittelivät useissa puheissaan virolaisen kulttuurin historiaa. He näkivät, että virolaisilla oli ollut jo keskiajalla omaleimainen kansankulttuuri, joka oli korkealla tasolla myös kansainvälisesti vertailtuna. Päts puhui virolaisista vanhana kulttuurikansana, joka oli kulkenut askel askeleelta vaikeuksien kautta voittoon. Hän painotti sitä, että ensimmäinen virolainen kirja oli painettu jo 400 vuotta sitten ja painetulla sanalla oli ollut suuri merkitys oman kansallisen hengen kehittämisessä ja säilyttämisessä. Pätsin mukaan yhtenä tärkeimpänä perustana kulttuurin korkealle tasolle oli se, että äidit opettivat hämärissä tuvissaan kaikkein raskaimpinakin orjuusaikoina lapsensa lukemaan ja kirjoittamaan. Hän totesi alueella pidetyn jo

vuosisatoja sitten häpeänä sitä, jos aikuinen ei osannut lukea. (Esimerkiksi Päts 25.2.1935, 5.) Päts nosti vanhaa kulttuuria esille myös vertailemalla sitä kansainvälisesti.

*Viron kansa oli niiden kansojen joukossa, jotka painoivat omia ensimmäisiä kirjojaan suunnilleen silloin kun Amerikka vasta löydettiin. Sen vuoksi Viro sijoittuu merkittävälle paikalle Euroopan kansojen joukkoon. Siitä ajasta lähtien kehittyivät hiljalleen virolaisten hengentuotteet. (Päts 9.8.1935, 6.)*

Eenpalun mukaan virolaisia oli virheellisesti pidetty yksinkertaisena talonpoikaiskansana, jolla ei ollut korkeakulttuuria. Hänen mukaansa Viron kansa oli antanut maailmalle runsaammin kansanperinnettä kuin yksikään toinen kulttuurikansa. Eenpalu linkitti sen ilmentymät, kuten runot ja laulut, virolaisten itsensä tiedostamiseen kansana. Yksi todiste kulttuurin muinaisesta korkeasta tasosta oli hänen mukaansa lopulta saavutettu valtiollinen itsenäisyys. (Eenpalu 18.2.1935, 4.) Myös Päts korosti kulttuurisen kehityksen olleen edellytys itsenäistymiselle. Lisäksi he painottivat sitä, että kansalla oli velvollisuus edelleen kehittää kulttuuriaan ja henkeään. Päts liitti kulttuurin kehittämisen virolaisten tulevaisuuteen itsenäisenä kansana. Hänen mukaansa virolaiset eivät voineet pienenä kansana astua väkivalloin suurten kansojen rinnalle, mutta monet pienet kansat säilyivät suurten keskellä, kun niillä oli korkea henkinen ja kulttuurinen taso. Päts totesi sitä varmemmin ja väkevämmin rakennettavan myös valtiota, mitä korkeammalle henkisesti nouseaan. (Päts 9.9.1935, 5.) Eenpalu viittasi puheissaan nuoriin historiantutkijoihin, jotka olivat aloittaneet työn Viron suuruuden palauttamiseksi. Hänen mukaansa aiemmin alueen kulttuurihistoriaa olivat tutkineet vieraat tutkijat, jotka olivat tehneet siinä Viron menneisyydelle niin paljon vahinkoa kuin olivat kyenneet. Eenpalu totesi, ettei nuorten itsetuntemuksen ja virolaisen kansallistunteen tullut perustua aiempaan virheelliseen menneisyyskuvaan, vaan uusiin tutkimuksiin kansan korkeasta kulttuurisesta tasosta ja kehityksestä vuosisatojen aikana. (Eenpalu 9.9.1935, 9 ja 23.9.1935, 7.)

Nykyhistorioitsijoiden mukaan ensimmäiset säilyneet yhtenäiset vironkieliset tekstit ovat peräisin 1500-luvulta. Kansan opettaminen lukemaan oli ainakin osittain seurausta luterilaisuudesta, joka oli tullut Viroon saksalaisten hallitsijoiden kautta. Lutherin opin mukaisesti kansan oli saatava äidinkielellään tutustua Jumalan sanaan. Viron alueen lukutaitoisuusprosentti olikin suhteellisen korkea. (Raun 1989, 105–106; Uustalu 2005, 97–98; Zetterberg 2007, 153.) 1800-luvulle asti Viron kirjakielen ja kirjallisuuden kehitystä tosin heikensi yhtenäisen kielen puuttuminen, sillä Virossa kirjakielen asemasta kilpailivat siihen asti toisistaan melko paljon eroavat etelä- ja pohjoismurre. (Zetterberg 2007, 153.) Puheissaan virolaisjohtajat eivät huomioineet luterilaisuuden vaikutusta kansankielisen kirjallisuuden kehitykseen ja kansan lukutaitoon. Kansan yhtenäistämiseksi puheissa korostettiin kaikkia virolaisia yhdistäviä puolia ja kulttuurista puhuttaessakin jätettiin huomioitta se, että Virossa ei ennen 1800-lukua ollut varsinaisesti yhtenäistä kirjakieltä, ja että kansa oli kulttuurisesti jakautunut alueittain.



Virolaisjohtajat painottivat puheissaan esivanhempien sitkeyttä, kärsivällisyyttä, itsepäisyyttä ja syvää uskoa virolaisuuteen piirteinä, joista tuli ottaa mallia ja ammentaa voimaa myös nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. (Esimerkiksi Päts 9.11.1936, 5 ja 20.12.1937, 3; Eenpalu 16.8.1937, 4 ja Laidoner 17.6.1939, 3.) Menneisyyden perintönä kansalla oli Pätsin mukaan varma tahto ja niska, jota ei onnistuttaisi katkaisemaan. (Päts 7.2.1938, 5.) Toisaalta johtajien mukaan osa niistä hyvistä piirteistä, jotka olivat auttaneet virolaisia pärjäämään miehitysaikoina ja lopulta myös saavuttamaan itsenäisyyden, haittasi osittain yhteistoimintaa. Laidonerin mukaan menneisyyden virolaisten yksilöllinen voima ja kyky pärjätä yksin olivat kehittyneet vahvoiksi. Harvaan asutussa maassa, jossa kansallisen yhteistyön harjoittaminen oli rajoitettua, käänttöpuolena oli yhteistyökykytaitojen ja yhteisöllisyyden jääminen heikoiksi. (Laidoner 17.6.1939, 3.) Päts totesi, että kansassa oli edelleen saatava kasvatettua yhtenäisyyden ja solidaarisuuden tunteita. Myös hän katsoi, että solidaarisuuden verrattain heikkous johtui siitä, että menneisyydessä virolaisten ei sallittu tehdä kansana mitään yhdessä. Vuosisatoja virolaiset olivat toisten käskyjen alaisia ja täyttäjiä. (Päts 26.8.1938,3.) Eenpalun mukaan virolaiset olivat miehitysaikojen vuoksi yleisesti muita kansoja epäilevämpiä, eivätkä helposti luottaneet mihinkään tai kehenkään. Oli kamppailtava epäluottamuksen hävittämiseksi ja saatava virolaiset yhtenäisemmiksi ja toisiinsa luottavaisemmiksi. (Eenpalu 16.8.1937, 4.)

Virolaisten huonoista puolista puhumalla virolaisjohtajat halusivat saada virolaiset ymmärtämään, että ne olivat seurausta historian vääryyksistä, eivätkä olleet kansalle oikeasti ominaisia. Virolaiset oli saatava luottamaan enemmän yhteistyön voimaan, jota valtion kehittäminen vaati. Tämän onnistumiseksi erityisesti Päts painotti virolaisten kasvattamisen tärkeyttä. Virossa sivistyneistö oli pyrkinyt jo 1800-luvun kansallisen heräämisen aikakautena valistamaan kansaa, poistamaan kansasta huonoina pitämänsä tavat ja kasvattamaan kansallista tietoisuutta ja arvostusta omaa kansankulttuuria kohtaan. (Esimerkiksi Zetterberg 2007, 416.) Puheillaan virolaisjohtajat jatkoivat edelleen tätä kansansivistyksellistä perinnettä.

Historian kautta selitettiin siis sekä virolaisten hyviä että virolaisten huonoja puolia. Menneisyyden kärsimyksistä seuranneita huonoja piirteitä käsiteltiin erityisesti puheissa, joissa keskityttiin virolaisten yhteistyökyvyn kasvattamiseen. Maaliskuun 1934 vallankaappauksen perusteluja olivatkin olleet muun muassa kansan yhteistyökyvyttömyys, jakautuneisuus ja eripuraisuus. Virolaisjohtajien puheista saa yleisesti käsityksen, että virolaiset eivät heidän mielestään vuonna 1939 olleet edelleenkaan tarpeeksi yhtenäinen kansa, eivätkä riittävän yhteistyökykyisiä. Tällaista puhetta yleisemmin virolaisjohtajat kuitenkin pyrkivät todistelemaan, että virolaiset olivat menneisyydessä kykeneviä toimillaan pääsemään pois huonoista ajoista ja heissä oli paljon ominaisuuksia, jotka olivat edesauttaneet tätä pyrkimystä ja saaneet nostettua virolaisuuden vähitellen kunniaan.

## **Historia välineenä kansan eheyttämisessä ja kansallistunteen kohottamisessa**

Artikkelissa olen tutkinut virolaisjohtajien julkaistuista muinaishistoriaa ja vuosisataisia valloitusajoja käsittelevistä puheista kansalle suunnattua nationalistista

propagandaa, jolla virolaisten kansallista identiteettiä pyrittiin kohottamaan ja yhtenäistämään. Keskityin puheissa esiintyneeseen historian käyttöön kansallistunteen ja kansallisen identiteetin uudelleenrakentamisessa ja kansan yhtenäistämässä. Virolaisjohtajien mukaan kansa oli jakautunut oman edun tavoitteluun kannustaneen 1920-luvun ääriparlamentaarisen tasavallan ja Viron vapaussoturiin liiton äärioikeistolaisen propagandan seurauksena 1930-luvun alun aikana. Johtajien mukaan virolaisten kansallinen identiteetti kaipasi vahvistusta ja kansa oli saatava yhtenäisemmäksi. Lähtökohtaisesti he ajattelivat virolaisten uskovansa olevansa nuorempi ja heikompi kuin se oli. Heidän mielestään kansa ei arvostanut tarpeeksi virolaisuutta, mikä johtui ennen muuta virolaisten tietämättömyydestä. Yhtenäistämässä ja kansallisen identiteetin kohottamisessa historialla oli suuri rooli.

Virolaisjohtajien alkuvuosien Viron historiaa ennen 1800-luvun kansallista heräämistä käsittelevät puheet olivat melko yleisellä tasolla pysyviä kertomuksia virolaisten tuhatvuotisesta historiasta, muinaisista päämääristä ja kulttuurin korkeasta tasosta. Puheissa painotettiin sitä, ettei virolaisten olisi ollut mahdollista saavuttaa valtiollista itsenäisyyttä vuonna 1918, ellei kansalla olisi ollut takanaan pitkää historiaa. Virolaisuus kehittyi virolaisjohtajien mukaan vuosisatojen aikana. Virolaiset olivat heidän mukaansa kansa ennen 1200-luvulla alkanutta valloitusaikaa ja kansallinen tietoisuus säilyi kansassa myös valloitusaikoina. Kansallista olemassaoloa ja virolaisten vapauden tavoittelua myös valloitusaikoina todistivat johtajien mukaan esimerkiksi lukuisat taistelut, kapinat ja kansanlaulut. Eenpalun mukaan virolaiset olivat pyrkineet jo valloitusaikoina itsenäisyyteen. Johtajat pyrkivät puheillaan luomaan kansalle muinaisen kansallisen historian ja tunteen virolaisista vanhana kulttuurikansana muiden eurooppalaisten kulttuurikansojen rinnalla. Pätsin, Laidonerin ja Eenpalun mukaan virolaisia vaivasi 1930-luvullakin kansallinen alemmuuskompleksi, joka johtui 700-vuotisen miehitysajan perinnöstä. Eenpalu painotti toistuvasti helmikuusta 1935 alkaen sitä, että Viron valtio sai valtiollisen itsenäisyyden takaisin vuonna 1918, mutta Päts ja Laidoner puhuivat ainoastaan vapauden takaisin saamisesta.

Virolaisjohtajat pyrkivät nostamaan virolaisten poliittista itsetuntoa puheillaan järjestäytyneestä muinaisyhteiskunnasta. Virolaiset nähtiin yhtenä kihla- ja maakunnittain järjestäytyneenä kansana. Uusimpien tutkimusten mukaan Viron alue oli jakautunut maa- ja kihlakuntiin ja niillä oli jonkinlaista paikallishallintoa. Muinainen yhteiskunta ei kuitenkaan ollut tasa-arvoinen, vaan feodaalirakenteiden esimuodot olivat jo kehittyneet. Tutkimuskirjallisuuden mukaan virolaiset eivät kuitenkaan olleet yhtenäinen kansa ennen 1800-lukua, eivätkä he taistelleet yhtenäisenä virolaisena armeijana edes 1200-luvun muinaisessa vapaustaistelussa. Yksittäiset kapinat saksalaisvallan aikana ilmensivät mahdollisesti kansan huonoa asemaa ja henkilökohtaisia vapauspyrkimyksiä, mutta oli liioittelua väittää niiden ilmentäneen virolaista kansallistunnetta tai pyrkimystä kansalliseen itsenäisyyteen.

Virolaisten valtiotaan kohtaan tuntemaa arvostusta pyrittiin kasvattamaan monin tavoin. Esimerkiksi esivanhempien virolaisuuden puolesta kokemaa kärsimystä ja uhrauksia painotettiin. Virolaisjohtajat myös puhuivat historiasta virolaisille periytyneistä huonoista ja hyvistä luonteenpiirteistä. Menneisyydestä kumpuavia huonoja piirteitä olivat esimerkiksi epäluottamus ja yhteistyökyvyttömyys. Toisaalta

hyviä puolia olivat sitkeys, vahva moraali ja vahvuus. Johtajat halusivat virolaisten ymmärtävän, että huonot ominaisuudet johtuivat menneisyydestä ja olivat, kuten vierasperäiset nimet, miehittäjien kansaan siirtämiä eivätkä virolaisille alkuperäisesti kuuluvia. Johtajat pyrkivät puheillaan kasvattamaan virolaisten hyviä ominaisuuksia ja kitkemään huonot pois. Virolaisista haluttiin luoda 1930-luvulla ylpeä, yhtenäinen ja yhteistyökykyinen kansa.

1930-luvun edetessä virolaisjohtajien puheet virolaisten historiasta muuttuivat yksityiskohtaisemmiksi ja niiden sävy varmemmaksi. Aiemmin johtajat olivat yleensä todenneet kansan olleen horroksessa tai poissa historian näyttämöltä valloitusajoina, mutta virolaisilla oli silloinkin heidän mukaansa ollut kansallinen tietoisuus ja päämääränä kansallinen vapaus. Etenkin Laidoner ja Eenpalu painottivat kuitenkin uusiin tutkimuksiin pohjaten alkuvuodesta 1938 alkaen sitä, että kansa ei koskaan ollutkaan kadoksissa tai horroksessa. Miehitysaikaa oli Virossa nimitetty perinteisesti pimeyden ajaksi tai orja-ajaksi, mutta virolaisjohtajien mukaan se olikin uusien todisteiden valossa aika, jolloin virolaiset olivat aktiivisia toimijoita yhteiskunnassa ja tiedostivat itsensä virolaisena kansana.

Virolaisjohtajien historian käyttö heidän puheissaan on esimerkki menneisyyspolitiikasta, jolla pyrittiin luomaan kansalle yhteinen historiatietoisuus. Viron asema kansainvälisesti oli 1930-luvulla hyvin epävarma ja Viron sisälläkin kansallinen ajattelu oli uutta ja kansalaisten kansallistunne verrattain heikko. Historiallisen kansallisen yhtenäisyyden luominen ja historian muokkaaminen tarkoituksenmukaiseksi oli yksi tapa hakea oikeutus Viron valtiolliselle olemassaololle.

Kirjoittaja on yleisen historian tohtorikoulutettava Jyväskylän yliopistossa.

## Viitteet

[1] Pätsin autoritaarisesta hallintokaudesta puhutaan usein Viron historiassa termillä vaikeneva tai hiljainen kausi. Kaarel Eenpalu puhui ensimmäisenä ”vaikenevasta kaudesta” (”vaiknev ajastu”). (Raun 1989, s. 150.)

[2] Tässä artikkelissa olen tutkinut ainoastaan 1850-luvun kansallista heräämisaikaa edeltävää historiaa käsittelevien puheiden käyttöä keskeisimpien virolaisjohtajien harjoittamasta menneisyyspolitiikasta. Teen parhaillaan Jyväskylän yliopistossa yleisen historian väitöskirjaa Virossa 1930-luvun harjoitetusta menneisyyspolitiikasta kansallistunteen kohottamiseksi. Väitöskirjassa tutkin aihetta historiapuheiden, historian tutkimusten, nimien virolaistamiskampanjan ja kotienkaunistuskampanjan kautta. Kotienkaunistuskampanja sisälsi julkisivun kunnostamisen lisäksi esimerkiksi muistomerkkien pystyttämistä ja julkisten kansallisten rakennusten rakentamista. Nimien virolaistamiskampanjassa erityisesti saksalaisperäiset nimet pyrittiin muuttamaan virolaisiksi.

[3] Päts edusti ensin talonpoikaispuoluetta (Põllumeeste Kogu) ja myöhemmin yhdistynyttä agraaripuoluetta. 1930-luvun alussa Päts itse olisi toivonut pääsevänsä Viron vapausoturiin liiton ehdokkaaksi, joten aatteellisesti vapsit tuskin olivat niin kaukana Pätsistä kuin myöhemmin korostettiin. (Raun 1989, 150.)

[4] Sitaattikäännökset vironkielisistä puheista ovat artikkelin tekijän suomentamia.

[5] Vuonna 1868 C. R. Jakobson ensimmäisessä kolmesta isänmaallisesta puheestaan jakoi Viron historian kolmeen jaksoon valkeuden, pimeyden ja aamunsarastuksen aikaan (valguse-, pimeduse- ja koiduaeg). Puhetta ei voi pitää historian tutkimuksena, vaan se oli poliittinen puhe historiateemoista. Sen vaikutus virolaisten historiakuvaan 1930-luvulla oli kuitenkin merkittävä, ja siitä periytyi historiäkäsitys ja aikakausi-jako, joka näkyi virolaisessa historian kirjoituksessa ja myös virolaisjohtajien puheissa. (Jakobson 1991, 2–6.)

## Lähteet

*Kaja* (Tallinn: 1919–1935)1934–1935.  
<http://dea.nlib.ee/index.php?lid=130&byea=1934>

Eenpalu, Kaarel. 1.12.1934. Mälestati 1. detsembri ohvroid. *Kaja*: 4.  
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s325832&nid=110164&frameset=1> [Haettu 10.10.2008]

Eenpalu Kaarel. 14.1.1935. 'Wõõrapäraste nimede andmine oli piinlik vahelüli eestlaste ajaloos. Me peame kõrvaldama selle ajaloos wiperuse', ütles peaministri aset. K. Einbund. – Eestipärasel nimel on suur tähtlus isiku ja rahvuse seisukohalt. *Kaja*: 4. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s287861&nid=110199&frameset=1> [Haettu 10.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 18.1.1935. Kõned riigi ja omavalitsuse juhtide kokkutulekul. Omavalitsuste ülesanded praegu ja lähemas tulevikus. Peaministri asetäitja K.

Einbundi kõne omavalitsuse juhtidele. *Kaja*: 6-7.

<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s226305&nid=110203&frameset=1> [Haettu 10.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 18.2.1935. Esiwanemate waim olgu meile juhtijaks. Peaministri asetäitja K. Eenpalu kõne koolijuhtide kokkutulekul. *Kaja*: 4.

<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s243621&nid=110481&frameset=1> [Haettu 10.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 25.2.1935. Wälismaail pühitseti Eesti iseseisvuspäewa. Läti ja Leedu lippude lehtes. Suured aktused mõlemal maal. Ka Helsingi ja Warssaw tuletasid meid soojalt meelde. Läti püstitab eesti langenuile mälestussamba. K. Eenpalu kõne Riias.

*Kaja*: 1. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s255697&nid=110487&frameset=1> [Haettu 10.10.2008]

Päts, Konstantin. 25.2.1935. Riigivanem kõneles rahwale raadio kaudu. Terwitas kodanikke wabariigi aastapäewa puhul ja awas eesti raamatuaasta. *Kaja*: 5.

<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s255697&nid=110487&frameset=1> [Haettu 10.10.2008]

Päts, Konstantin. 9.9.1935. Eesti raamatu 400 a. juubeliaktus mõõdus võimsalt. *Kaja*: 5-6. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s240043&nid=110657&frameset=1> [Haettu 10.10.2008]

*Uus Eesti* (Tallinn: 1935–1940) 1935–1940. <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=82>

Eenpalu, Kaarel. 23.9.1935. Peaministri asetäitja K. Eenpalu Wesneri peopäew. Pühapäeval pühitses Wesneri raamatukogu 25a. juubeli. – Peaministri asetäitja oli noore üliõpilasena seltsi asutajaks. – Riigivanema annetus juubilarile. *Uus Eesti*: 7.

<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s306245&nid=62472&frameset=1> [Haettu 11.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 30.9.1935. K. Eenpalu awas Koeurus mälestussamba 1905. aasta jõuluõhtul mahalastud vabaduse nõudjatele. *Uus Eesti*: 1.

<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s266781&nid=62479&frameset=1> [Haettu 11.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 13.1.1936. Võõrad mõjud Eestist eemale! Ühise mõtlemise ja kokkuhoidmise aasta puruneb ka tugevai vaenlane. Peaministri aseäitja K. Eenpalu kõneles Rakvere isamaalikul vabastamispäeval. *Uus Eesti*: 3.

<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s233794&nid=62816&frameset=1> [Haettu 11.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 17.2.1936. Üksmeel ja meelekindlus viivad sihile. *Uus Eesti*: 4.

<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s229463&nid=62852&frameset=1> [Haettu 11.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 16.8.1937. 'Riigihoidja suur ülesanne usaldati õigele inimesele.' *Uus Eesti*: 4. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s265229&nid=64680&frameset=1> [Haettu 11.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 8.11.1937. Uus põhiseadus toob püsiwa ja kindla korra. 'Tulevasi valimisi peame võtma mitte parteipoliitilise, vaid rahvusliku ülesandena', ütles peaministri asetäitja K. Eenpalu oma kõnes Harju-Koserahvale. *Uus Eesti*: 3. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s244218&nid=65523&frameset=1> [Haettu 11.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 30.11.1937. Isamaaliit olgu poliitiliseks kaitseliiduks. Antslas avati Kaitseliidu kodu ja õnnistati Isamaaliidu lippe. *Uus Eesti*: 5. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s289771&nid=65545&frameset=1> [Haettu 11.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 25.2.1938. Oleme põline valitseja rahvas. Peame austama ja meeles pidama oma mineviku kangelasi ja rahvajuhte. – Eeslased pole kunagi olnud orjad. – Tänu oma suurele minevikule toimus 1918. a. Eesti riigi uuestisünd. – 700-aastane "orjus" oli vaid võoraste võimude okupatsioon Peaministri aset. K. Eenpalu huvitav ettekanne Tallinna naiskodukaitse aktusel. *Uus Eesti*: 7. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s226716&nid=65629&frameset=1> [Haettu 11.10.2008]

Laidoner, Johan. 31.8.1936. Suurejoonilised pidustused Albus. Kindral J. Laidoner avas A. H. Tammsaare monumendi. *Uus Eesti*: 1. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s266514&nid=63161&frameset=1> [Haettu 11.10.2008]

Laidoner, Johan. 19.10.1936. Narva ausamba avamine lumetormis. Kaitsevägede ülemjuhataja kindral J. Laidoneri kõne. *Uus Eesti*: 1. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s252541&nid=63213&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Laidoner, Johan. 5.7.1937. Wabadusristi kawaleride päew Saaremaal. Sõjavägede ülemjuhataja kindr. J. Laidoneri terwitussõnad. *Uus Eesti*: 5. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s250965&nid=64638&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Laidoner, Johan. 8.2.1938. Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoneri suur poliitiline kõne Tartus. Eestlane, tunne oma ajalugu! – Kunagi pole eesti rahvas olnud kadunud. – Muistne Eesti vabadusvõitlus kestis aastakümneid, samal ajal, kui paljud teised rahvad heideti alla mõne kuu jooksul. – Juba kord varemalt enne Vabadussõda löid eestlased Orduriigi ajal tagasi suure Venemaa rünnaku Baltimaile. Tuleb teha kõik uue põhiseaduse üksmeelseks elluviimiseks. *Uus Eesti*: 5. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s246648&nid=65612&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Laidoner, Johan. 16.1.1939. Vabadussõda lõi meie riigile tugeva moraalse aluse. *Uus Eesti*: 4. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s270973&nid=66374&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Laidoner, Johan. 17.6.1939. Eesti mängus täies hoos. Kogu pealinn spordi suurpidustustest haaratud. Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner kõneles mängude avatalitusel. Teie aitate süvendada ühistunnet. Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoneri kõne. *Uus Eesti*: 3. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s322094&nid=66744&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Päts, Konstantin. 22.6.1936. III võidupühaks. Riigivanem K. Pätsi läkituskiri. *Uus Eesti*: 1-2. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s254397&nid=62977&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Päts, Konstantin. 27.6.1936. Meid ühendab põline terve veri. Riigivanem K. Pätsi sõna. *Uus Eesti*: 2. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s294842&nid=62980&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Päts, Konstantin. 9.10.1936. Riigivanem K. Päts kõneles õpetajate koja avamisel. *Uus Eesti*: 4. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s272688&nid=63200&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Päts, Konstantin. 9.11.1936. Riigivanem käsitas tähtsaid päevaküsimusi. Rahvaarvu suurendamine Eestile eluküsimuseks. Kasvatagem vabu, iseteavaid ja teguvõimsaid kodanike. Sood kultiveerimisele ja elekter maale. Meie arendame põllumajandust ja tööstust käsikäes. *Uus Eesti*: 2. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s248398&nid=63234&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Päts, Konstantin. 22.6.1937. Riigivanema läkitus võidupühaks. Vaba ja võitukas eesti rahva. *Uus Eesti*: 1. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s283442&nid=64626&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Päts, Konstantin. 20.12.1937. Riigihoidja K. Pätsi kõneles koolijuhitidele. *Uus Eesti*: 3. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s317249&nid=65565&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Päts, Konstantin. 7.2.1938. Riigihoidja K. Pätsi sõnavõtt. Riigivolikogu valimeste puhul. Minnes valimistele koos rahva ühisringidega, juhime oma riigilaeva õigetele radadele. Meie uus põhiseadus on leidnud tunnustust ja kiitust. *Uus Eesti*: 5. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s225536&nid=65611&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Päts, Konstantin. 25.6.1938. Kaitseliidu suurparaad Tallinnas. *Uus Eesti*: 9. <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s235924&nid=95753&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Päts, Konstantin. 26.8.1938. Hiiumaa juubeldas Vabariigi Presidendile. Vabariigi Presidendi K. Pätsi kõne Hiiuamaa rahvuspäeval. *Uus Eesti*: 3.  
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s279016&nid=66258&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

Päts, Konstantin. 22.6.1939. Vabariigi Presidendi K. Pätsi läkitus võidupühaks. Oleme Eesti vaprate eelnevate põlvede järeltulijad. – Iga meie vaba ja iseseisva riigi kodaniku eluõnn on seotud meie riigi ja rahva õnnega. Meie ei siruta kätt võõra maa ja vara järele, aga meie ei lase iial võõraid panna kätt meie isamaa ja vara külge. Võidupüha on Eesti suurimaks rahvuspühaks. *Uus Eesti*: 19.  
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s290258&nid=66812&frameset=1> [Haettu 15.10.2008]

*Vaba maa* (Tallinn: 1918–1938) 1934–1938.  
<http://dea.nlib.ee/index.php?lid=24&byea=1934> [Haettu 30.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 17.12.1934. Meie juhid on võimelise kandma oma rahvast. Eesti talurahva liikumise mälestusaktus. Peaministri asetäitja K. Einbund ja linnapea kidral J. Soots Wiljandis. Peaministri asetäitja K. Einbundi kõne. *Vaba Maa*: 5.  
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s258940&nid=62204&frameset=1> [Haettu 30.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 18.2.1935. Meie rahva suured eesmärgid. Peaministri asetäitja K. Einbundi kõne. *Vaba Maa*: 4.  
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s269591&nid=61033&frameset=1> [Haettu 30.10.2008]

Eenpalu, Kaarel. 9.9.1935. Murrang vaimulomingu aladel. Peainistri asetäitja K. Eenpalu kõne Raamatu-aasta pidustuste puhul näituse väljal 8. septembril. *Vaba Maa*: 9.  
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s268362&nid=61237&frameset=1> [Haettu 30.10.2008]

Laidoner, Johan. 17.10.1934. Riigikaitse iseseisvuse pant. Kaitseväge ülemjuhataja kindral J. Laidoneri kõne raadios. *Vaba Maa*: 4.  
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s274408&nid=60581&frameset=1> [Haettu 30.10.2008]

Päts, Konstantin. 9.8.1935. Toetage oma esimestest kooli. *Vaba Maa*: 6.  
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s264598&nid=61204&frameset=1> [Haettu 30.10.2008]

## Kirjallisuus

Anderson, Benedict. 2007. *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.

Graf, Mati. 2000. *Parteid Eesti Vabariigis 1918 – 1934*. Tallinn: TPÜ.



Hall, Stuart. 1992. *The questions of cultural identity. Modernity and its futures*. Hall, Stuart, Held, David & Tony McGrew, eds. Trowbridge: Polity Press in association with the Open University.

Hentilä, Seppo. 2001. Historiapoliitiikka – Holocaust ja historian julkinen käyttö. *Jokapäiväinen historia*. Kalela, Jorma & Ilari Lindroos, toim. Helsinki: SKS.

Hobsbawm, Eric. 1992. Mass-Producing Traditions: Europe 1870–1914. Teoksessa *The Inventions of Tradition*. Hobsbawm, Eric & Terence Ranger, eds. Cambridge: Cambridge University Press.

Hobsbawm, Eric. 1994. *Nationalismi*. Tampere: Vastapaino.

Ihalainen, Pasi. 2006. Modernisoituva kansallinen identiteetti käsitehistorian tutkimuskohteena. Teoksessa *Aika ja identiteetti: katsauksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle*. Moilanen, Laura-Kristiina & Susanna Sulkunen, toim. Helsinki: SKS.

Jakobson, Carl Robert. 1991 [1868]. *Kolm isamaa kõnet: kriitiline väljaanne käsikirjast kommentaaride ja järelsõnaga*. Tallinn: Eesti raamat.

Kreem, Enn. 1991. *Saaremaa ja saarenmaalaiset*. Keuruu: Otava.

Lauk, Epp. 1991. Eesti vabariigi ajakirjandusest 1920. – 1930. aastatel. Teoksessa *Eesti ajakirjaduse ajaloo VII*. Lauk, Epp, toim. Tartu: Tartu Ülikool.

Mägi, Marika. Eesti ühiskond keskaja lävel. Teoksessa *Eesti aastal 1200*. Mägi, Marika, toim. Tallinn: Argo.

Mägi, Silver. 1991. Ajalehe ”Uus Eesti” välispoliitiline suunitlus 1938–1939. Teoksessa *Eesti ajakirjaduse ajaloo VII*. Lauk, Epp, toim. Tartu: Tartu ülikool.

Ojamaa, M, Varmas, A. & Varmas. T. 1994. *Viron historia*. Porvoo: WSOY.

Pajur, Ago. 2005. Autoritaarne Eesti. Teoksessa *Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni*. Vahtre, Sulev, toim. Tartu: Ilmamaa.

Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen. 2005. Johdanto. Teoksessa *Nationalismit*. Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen, toim. Porvoo: WSOY.

Raun, Toivo U. 1989. *Viron historia*. Keuruu: Otava.

Saukkonen, Pasi. 2005. Kansallinen identiteetti. Teoksessa *Nationalismit*. Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen, toim. Porvoo: WSOY.

Siilivask, Karl. 1996. Uue ühiskonna kujunemine ja rahvuslik ärkamisaeg Eestis. Teoksessa *Eesti maast ja rahvast. Muinajast maailmasõjani*. Selirand, Jüri & Karl Siilivask, toim. Tallinna: Olion.

Smith, Anthony D. 1991. *National Identity*. Lontoo: Penguin Books.

Turtola, Martti. 2008. *Kenraali Johan Laidoner ja Viron tasavallan tuho 1939–1940*. Keuruu: Otava.

Turtola, Martti. 2002. *Presidentti Konstantin Päts. Viro ja Suomi eri teillä*. Keuruu: Otava.

Taska, Artur. 1991. *Kaarel Eenpalu*. Lund.

Torsti, Pilvi. 2009. Survey-kysely historiatietoisuuden tutkimisen välineenä. *Kasvatus ja aika* 3/2009: 39-52.

Torsti, Pilvi. 2008a. Historiapoliitikkaa tutkimaan. Historian poliittisen käytön typologian kehittelyä. *Kasvatus ja aika* 2/2008: 61-71.

Torsti, Pilvi. 2008b. Why do History Politics Matter? The Case of Estonian Bronze Soldier. Teoksessa *The Cold War and the Politics of History*. Aunesluoma, Juhana & Pauli Kettunen, eds. Helsinki: Edita.

Uustalu, Evald. 2005. *Eesti rahva ajalugu*. Tallinn: Olion.

Vahtre, Sulev. 1990. *Muinasaja loojang Eestis. Vabadusvõitlus 1208-1227*. Tallinn: Olion.

Zetterberg, Seppo. 2007. *Viron historia*. Hämeenlinna: Karisto.